

สังฆเภท : แนวคิด ความเป็นมาการบัญญัติสิกขาบทและปรากฏการณ์ในพระพุทธศาสนา
SANGHA: CONCEPT, BACKGROUND, DECREE OF THE PRECEPTS
AND PHENOMENA IN BUDDHISM

พระราชพงษ์ อินแปง *

Phra Ratpong Inpeang

Corresponding Author E-mail: rat.inpeang@gmail.com

บทคัดย่อ

พระวินัยบัญญัติ อันหมายถึง สิกขาบทที่เป็นข้อห้าม และข้ออนุญาตในพระพุทธศาสนา การบัญญัติสิกขาบทก็เพื่อเป็นกฎเกณฑ์และระเบียบอันดีงามของสงฆ์แต่การบัญญัติสิกขานั้นพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติตามความต้องการของพระองค์ แต่พระพุทธเจ้าทรงอาศัยเหตุที่เกิดแก่พระภิกษุแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบทนั้น ๆ ข้อบัญญัติที่พระองค์ทรงตั้งเริ่มต้น เรียกว่า มูลบัญญัติ ข้อบัญญัติที่ทรงตั้งเพิ่มเติมภายหลัง เรียกว่า อนุบัญญัติ รวมมูลบัญญัติและอนุบัญญัติเข้าด้วยกัน เรียกว่า สิกขาบท เมื่อเกิดเหตุขึ้นแล้วจึงมีการตั้งพระบัญญัติ บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการโดยเฉพาะสิกขาบทที่เกี่ยวกับการทำสังฆเภท ซึ่งเป็นหนึ่งในสิกขาบทที่ถือว่าเป็นเรื่องราวที่ทำให้ศาสนามีความคิดแนวคิดที่แตกแยกกันเป็นอย่างมาก เลยจัดให้มีการบัญญัติสิกขาบท และปรากฏการณ์ในพระพุทธศาสนา โดยพระองค์จะตรัสสั่งให้ประชุมสงฆ์และตรัสถามภิกษุผู้ก่อเหตุให้ยอมรับ แล้วทรงชี้โทษแห่งการประพฤตินั้น แล้วจึงทรงตั้งพระบัญญัติห้ามเพื่อไม่ให้ภิกษุทำอย่างนั้นอีกต่อไป โดยวางโทษให้ปรับอาบัติไว้หนักบ้าง เบาบ้าง แล้วแต่กรณี และในบทความนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับกรณีของการทำสังฆเภท ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ได้วิเคราะห์พูดถึงในกรณีต่าง ๆ ว่าเป็นมีการทำสังฆเภทอย่างไร เช่น ในสมัยพุทธกาลกรณีพระเทวทัต และกรณีวินัยธรกับธรรมธัก และหลังจากสมัยพุทธกาลกรณีการแยกเป็นนิกายรวมไปถึงสมัยอาณาจักรล้านนาที่มีการขัดแย้งระหว่างวัดป่าแดงกับวัดสวนดอก และในสมัยรัตนโกสินทร์ ที่มีการตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้นมาใหม่ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนเรศวรมูลย์ หรือ (รัชกาลที่ 4) เป็นต้น

คำสำคัญ: พระวินัยบัญญัติ, สิกขาบท, สังฆเภท

ABSTRACT

Discipline, which means the precepts that are forbidden and permits in Buddhism The decree of the sikkha was to be a good rule and order of the sangha, but the decree of the sekkha was not enacted by the Buddha according to his needs. But the Lord Buddha relied on the cause of the monks and then decreed the rules. The commandments that His Highness initiated are called the precepts, and the additional commandments that are added later are called sub-contracts. The purpose of this article is to study the concepts of Sikkhab in particular relating to the practice of Sangha. which is one of the precepts that are considered a story that makes religion have an idea The concepts are very divisive. Therefore, the provisions of the precepts were established. and phenomena in Buddhism By which he will order the congregation of the monks and ask the monk who caused the cause to accept it. and pointed out the punishment of behavior and then instituted an ordinance forbidding the monks from doing so anymore. by placing the penalties to be fined, some heavy, some light, depending on the case, and in this article has studied about the case of the monk both past and present has analyzed and discussed in different cases how the Sangha was performed, for example in the time of the Buddha in the case of Devadatta and the case of discipline and dharmathuk and after the Buddha's era, the case of Mahayana separation including

* วัดท่าตอน พระอารามหลวง

during the Lanna Kingdom, there was a conflict between Wat Pa Daeng and Wat Suan Dok. and in the Rattanakosin period with the establishment of a new sect of PhraVachirayanThera or (Rama 4), etc.

Keywords: Discipline rules, precepts, sangha

บทนำ

พระวินัยบัญญัติ คือ สิกขาบทที่เป็นข้อห้ามและข้ออนุญาตในพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติสำหรับบุคคลที่จะเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุและภิกษุณีในพระพุทธศาสนา การบัญญัติสิกขาบทเพื่อเป็นกฎเกณฑ์และระเบียบอันดีงามของสงฆ์แต่การบัญญัติสิกขานั้น พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติตามความต้องการที่จะให้เป็นไป แต่พระพุทธเจ้าทรงอาศัยเหตุที่เกิดแก่พระภิกษุแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบทนั้น ๆ ข้อบัญญัติที่พระองค์ทรงตั้งเริ่มต้น เรียกว่า มูลบัญญัติ ข้อบัญญัติที่ทรงตั้งเพิ่มเติมภายหลัง เรียกว่า อนุบัญญัติ รวมมูลบัญญัติและอนุบัญญัติเข้าด้วยกัน เรียกว่า สิกขาบท ดังนั้นสิกขาบทข้อหนึ่ง ๆ อาจมีหลายอนุบัญญัติก็ได้

สิกขาบทเป็นข้อห้ามและข้ออนุญาตแห่งพระวินัยบัญญัติ ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติแก่พระภิกษุและภิกษุณีที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาการบัญญัติสิกขาบทเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันเพราะคนที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนานั้นย่อมมาแต่ชั้นวรรณะที่ต่างกัน เมื่อบุคคลเหล่านั้นเข้ามาบวชแล้วก็ควรจะมีข้อปฏิบัติที่เสมอภาคกันไม่มีความเหลื่อมล้ำในข้อปฏิบัติ จะมีอยู่บ้างก็คงเป็นการนับถือกันด้วยอาวุโสหรือตามพรรษาที่บวช ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงได้บัญญัติสิกขาบทขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติและความเป็นระเบียบของสาวก

สังฆเภท เป็นคำสมาส คือเอาคำสองคำมารวมเป็นคำเดียวเมื่อจะแยกออกตามมูลเดิมก็ได้แก่ สังฆะ แปลว่า หมู่ หมายความว่าพระภิกษุสงฆ์ เภทะ แปลว่า ทำลาย เมื่อเอาคำสองคำนี้มารวมกันเข้าแล้วเป็นสังฆเภท แปลว่า การทำลายสงฆ์ (สำนักอบรมครูวัดสามพระยา, 2494, น. 55-56) แต่นิยมแปลว่าความแตกแห่งสงฆ์ การทำให้สงฆ์แตกจากกัน กำหนดด้วยไม่ทำอุโบสถ ปวารณาและสังฆกรรมด้วยกัน สังฆเภทหมายถึง การชวนชวายให้สงฆ์แตกความสามัคคีกัน ไม่ปรองดองกันจนถึงกับแยกกันทำอุโบสถสังฆกรรม แม้จะมีการห้ามปรามตักเตือนจนสงฆ์ประชุมกันให้เลิกละพฤติกรรมอย่างนั้นเสียก็ยังไม่ปฏิบัติตามยังฝืนทำเช่นนั้นอีกไม่เลิกรา เช่นนี้จัดเป็นสังฆเภท ผู้ทำสังฆเภทองค์แรกคือพระเทวทัต (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548, น. 1052) ในพระวินัยปิฎกจุลวรรค สังฆเภทชั้นธกะ พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงสาเหตุของการเกิดสังฆเภทไว้ 18 ประการ (วิ.จ.9/405/317-318)

ความหมายและลักษณะของสังฆเภท

สังฆเภท แปลว่า การทำสงฆ์ให้แตกกัน การทำลายสงฆ์ ความแตกกันแห่งสงฆ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2543, น. 264)

สังฆเภท หมายถึง การยุยง การชวนชวายให้สงฆ์แตกความสามัคคีกัน ไม่ปรองดองกันจนถึงกับแยกกันทำอุโบสถสังฆกรรม แม้จะมีการห้ามปรามตักเตือนจนสงฆ์ประชุมกันให้เลิกละการกระทำอย่างนั้นเสีย ก็ยังไม่ปฏิบัติตาม ยังฝืนทำเช่นนั้นอีก เช่นนี้ จัดเป็นสังฆเภท สังฆเภท จัดเป็นอนันตริยกรรมคือกรรมที่มีโทษหนักที่สุดเท่ากับโทษฆ่าบิดามารดา มีผลถึงห้ามสวรรค์ห้ามนิพพานทีเดียว ผู้ที่ทำลายสงฆ์ท่านมุ่งเอาเฉพาะภิกษุเท่านั้น คำว่า ทำลายสงฆ์ หมายถึงการทำให้สงฆ์แตกแยกกันเป็น 2 ฝ่าย หรือมากกว่านั้น โดยที่สงฆ์เหล่านั้นไม่ยอมทำอุโบสถกรรม ปวารณากรรม หรือสังฆกรรมอย่างอื่น ๆ ร่วมกัน เพราะเกิดความแตกแยก ความรังเกียจ อาฆาตจองเวรกัน

อุกเขปนียกรรม คือ กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุอันจะพึงยกเสีย หมายถึง วิธีการลงโทษที่สงฆ์กระทำแก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติ แล้ว ไม่ยอมรับว่าเป็นอาบัติหรือไม่ยอมทำคืนอาบัติ หรือมีความเห็นชั่วร้าย (อิทบาป) ไม่ยอมสละซึ่งเป็นทางเสียสละสามัญญตา หรือ อิทสามัญญตา โดยยกเธอเสียจากการสมโภชกับสงฆ์ คือ ไม่ให้ฉันร่วม ไม่ให้อยู่ร่วม ไม่ให้มีสิทธิ เสมอกับภิกษุทั้งหลาย หรืออีกนัยหนึ่งว่า ถูกตัดสิทธิแห่งภิกษุชั่วคราว

บุคคลผู้ทำสังฆเภท บุคคล ผู้อาจทำสังฆเภทได้นั้น จะต้องเป็นภิกษุเท่านั้น และต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการ (วิ.จ. 71351146-147) คือ 1. เป็นปกติตตะภิกษุ หมายถึง ผู้ เป็นพระภิกษุโดยปกติ ที่ประกอบด้วย สีสสามัญญา คือ มีศีลเสมอเป็นอันเดียวกันกับภิกษุทั้งหลายโดยปกติ คือ ไม่เป็นผู้ต้องอาบัติปาราชิก 2. เป็นสมานสังวาส คือ เป็นภิกษุผู้มีการอยู่กินร่วมเสมอกัน มีความพร้อมเพรียงกัน ทำสังฆกรรมร่วมกัน ทำอุโบสถกรรมร่วมกัน 3. อยู่ในสีมาร่วมกัน คือ อยู่ในเขตกำหนดสงฆ์ที่ได้ตกลงไว้สำหรับภิกษุทั้งหลาย ภายในเขตกำหนดหนึ่งๆ ที่จะต้องทำสังฆกรรมร่วมกัน บุคคลผู้ไม่อาจทำสังฆเภท

บุคคลผู้ไม่อาจทำสังฆเภท คือ ทำลายสงฆ์ให้แตกแยกกันได้ แต่บุคคลเหล่านี้เป็นแต่เพียงสนับสนุน ส่งเสริม ยุยงให้สงฆ์แตกแยกกันให้ทำสังฆเภท มี 6 ประเภท คือ 1) ภิกษุณี 2) นางสิกขมานา 3) สามเณร 4) สามเณรี 5) อุบาสก 6) อุบาสิกา

สาเหตุที่ทำให้สงฆ์แตกแยกกัน มี 2 ประการ คือ 1) มีความเห็นปรารภพระธรรมวินัยต่างกันจนเกิดเป็นวิวาทาอธิกรณ์ขึ้นคือเสียทิฐิสามัญญตา 2) มีความประพฤติปฏิบัติไม่สม่ำเสมอ มีศีลไม่เสมอกัน ยิ่งหย่อนกว่ากันจนเป็นเหตุให้เกิดความรังเกียจขึ้น คือ เสียสีสสามัญญา

อาการ ที่สงฆ์จะแตกแยกกัน ในคัมภีร์บิรารกล่าวไว้ว่าด้วย เหตุ 5 ประการ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546, น. 58-60) คือ 1) ด้วยกรรม ได้แก่ ทำสังฆกรรม 2) ด้วยอุทเทส ได้แก่ การสวดพระปาฏิโมกข์ 3) ด้วยโวหาร ได้แก่ตั้งญัตติ 4) ด้วยอนุสาวนา ได้แก่ประกาศด้วยกรรมวาจา 5) ด้วยการให้จับสลาก ได้แก่ให้ลงคะแนนชี้ขาด

ลักษณะที่เกี่ยวกับสังฆเภทในพระวินัย

ลักษณะที่ 10 ห้ามทำสงฆ์ให้แตกกัน

ครั้งนั้น พระเทวทัต ร่ำเรงยินดีเป็นอย่างยิ่งว่า พระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาตวัตถุ 5 ประการนี้ แล้วพร้อมด้วยบริษัท ลูกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณหลีกไป ต่อมา เธอพร้อมด้วยบริษัทเข้าไปสู่กรุงราชคฤห์ โฆษณาให้ประชาชนเชื่อถือด้วยวัตถุ 5 ประการว่า อาวุโสทั้งหลาย เราเข้าเฝ้าพระสมณโคดมทูลขอวัตถุ 5 ประการว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ทรงสรรเสริญคุณแห่งความมกน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลากิจการ กิจการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วัตถุ 5 ประการนี้ เป็นไปเพื่อความมกน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลากิจการ กิจการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระวโรกาส

1. ภิกษุทั้งหลายควรอยู่ป่าตลอดชีวิตภิกษุใดอาศัยบ้านอยู่ โทษพึงถูกต้องภิกษุนั้น
2. ภิกษุทั้งหลายควรเที่ยวบิณฑบาตตลอดชีวิตภิกษุใดยินดีการนิมนต์ โทษพึงถูกต้องภิกษุนั้น
3. ภิกษุทั้งหลายควรถือผ้าบังสุกุลตลอดชีวิตภิกษุใดยินดีผ้าคหบดี โทษพึงถูกต้องภิกษุนั้น
4. ภิกษุทั้งหลายควรอยู่โคนไม้ตลอดชีวิต ภิกษุใดอาศัยที่มุงบัง โทษพึงถูกต้องภิกษุนั้น

5. ภิกษุทั้งหลายไม่ควรฉนปลาและเนื้อตลอดชีวิต ภิกษุใดฉนปลาและเนื้อ โทษพึงถูกต้องภิกษุนั้น พระสมณโคดมไม่ทรงอนุญาตวัตถุ 5 ประการ

บทว่า ภิกษุนั้น ได้แก่ภิกษุผู้ทำลายสงฆ์. อันภิกษุทั้งหลาย ได้แก่ภิกษุเหล่าอื่น อธิบายว่า ภิกษุเหล่าใดได้เห็นภิกษุเหล่าใดได้ยิน ภิกษุเหล่านั้นพึงว่ากล่าวภิกษุผู้ทำลายสงฆ์รูปนั้นว่า ท่านอย่าได้ตะเกียกตะกายเพื่อทำลายสงฆ์ผู้พร้อมเพรียง หรืออย่าได้ถือเอาอธิกรณ์อันเป็นเหตุแตกกัน ยกย่องยืนอยู่ ขอท่านจงพร้อมเพรียงด้วยสงฆ์ เพราะว่าสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ประองตองกัน ไม่วิวาทกัน มีอุเทศเดียวกัน ย่อมอยู่ผาสุก พึงว่ากล่าวแม้ครั้งที่สอง พึงว่ากล่าวแม้ครั้งที่สาม หากเธอสละเสียได้อย่างนี้ นั่นเป็นการดี หากเธอไม่สละเสีย ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลายทราบแล้วไม่ว่ากล่าวต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงคุมตัวมาสู่ท่ามกลางสงฆ์ แล้วพึงว่ากล่าวว่า ท่านอย่าได้ตะเกียกตะกาย เพื่อทำลายสงฆ์ผู้พร้อมเพรียง หรืออย่าได้ถือเอาอธิกรณ์อันเป็นเหตุแตกกันยกย่องยืนอยู่ ขอท่านจงพร้อมเพรียงด้วยสงฆ์ เพราะว่าสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันประองตองกัน ไม่วิวาทกัน มีอุเทศเดียวกัน ย่อมอยู่ผาสุก ดังนี้ พึงว่ากล่าวแม้ครั้งที่สองพึงว่ากล่าวแม้ครั้งที่สาม หากเธอสละเสีย สละได้อย่างนี้ นั่นเป็นการดี หากเธอไม่สละเสียต้องอาบัติทุกกฏ

สิกขาบทที่ 11 ห้ามเป็นพรรคพวกของผู้ทำสงฆ์ให้แตกกัน

เรื่องภิกษุผู้ประพฤติตามพระเทวทัต

โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหาร อันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์. ครั้นนั้น พระเทวทัตตะเกียกตะกายเพื่อทำลายสงฆ์ เพื่อทำลายข้อห้ามในพุทธจักร ภิกษุทั้งหลายพูดอย่างนี้ว่า พระเทวทัตพูดไม่ถูกต้องธรรม พูดไม่ถูกวินัย โฉน พระเทวทัตจึงได้ตะเกียกตะกายเพื่อทำลายสงฆ์ เพื่อทำลายข้อห้ามในพุทธจักร

บทว่า อนึ่ง ของภิกษุนั้นแล คือภิกษุผู้ทำลายสงฆ์นั้น

บทว่า มีภิกษุทั้งหลาย คือมีภิกษุเหล่าอื่น

บทว่า ผู้ประพฤติตาม ความว่า ภิกษุผู้ทำลายสงฆ์เห็นอย่างไร ชอบอย่างไร พอใจอย่างไร แม้ภิกษุเหล่านั้นก็เห็นอย่างนั้น ชอบอย่างนั้น พอใจอย่างนั้น

บทว่า ผู้พูดเข้ากัน คือผู้ดำรงอยู่ในพวกในฝ่ายของภิกษุนั้น คำว่า 1 รูปบ้าง 2 รูปบ้าง 3 รูปบ้าง ความว่า มีภิกษุ 1 รูปบ้าง 2 รูปบ้าง 3 รูปบ้าง ภิกษุเหล่านั้น พึงกล่าวอย่างนี้ว่า พวกท่านอย่าได้กล่าวคำอะไรๆ ต่อภิกษุนั้น ภิกษุนั้นกล่าวถูกต้องด้วย ภิกษุนั้นกล่าวถูกวินัยด้วย แลภิกษุนั้นกล่าวคล้อยตามความพอใจและความเห็นชอบของพวกข้าพเจ้า เธอทราบความพอใจและความเห็นชอบของพวกข้าพเจ้าจึงกล่าวคำที่เรากล่าวนั้น ย่อมควรแม้แก่พวกข้าพเจ้า

เหตุผลและเจตนารมณ์การบัญญัติสิกขาบทของพระพุทเจ้า

พระพุทเจ้าทรงอยู่ในฐานะเป็นพระธรรมราชา ผู้ปกครองพระภิกษุสงฆ์เป็นพระสังฆบิดร ผู้ดูแลพระสงฆ์และทรงเป็นสังฆปริณายก คือ ผู้นำในหมู่พระภิกษุสงฆ์ และทรงเป็นสังฆปริณายก คือ ผู้นำในหมู่พระภิกษุสงฆ์ (สุชีพ ปญญานุภาพ, 2535)

พจนานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2512 สรุปได้ความว่า วินัย คือ การฝึก และ เป็นชื่อของคัมภีร์ทางพุทธศาสนา (พระวินยปิฎก) คัมภีร์หนึ่ง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่า การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ พระวินัยเป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎก เรียกว่า พระวินยปิฎก อย่างหนึ่ง พระวินัย

หมายถึง สิกขาของพระสงฆ์ สรุปความหมายว่า วินัยในพุทธศาสนา ได้แก่ ศีล คือ หลักหรือข้อกฎหมายที่ใช้บังคับแก่นักบวช (สมณะหรือสงฆ์) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

วิธีบัญญัติของพระวินัย

วิธีบัญญัติสิกขาบทหรือบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงใช้วิธีประชุมสงฆ์โดยตรัสถามภิกษุผู้ก่อเหตุให้ถูกรับแล้วทรงชี้โทษในการประพฤตินั้น พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นไว้ล่วงหน้าก่อนจะมีกรณี (อภิกขันธ์) เกิดขึ้นจะทรงบัญญัติต่อเมื่อมีคดีเกิดขึ้นแล้ว เช่น เมื่อจะทรงบัญญัติอาบัติปาราชิกบทที่ 3 (ตติยปาราชิกกัณฑ์) อาบัติ คือโทษที่เกิดจากการละเมิดในข้อที่พระพุทธเจ้าห้ามเรียกว่าอาบัติ มี 2 ประการคือ (สุชีพ ปัญญานุภาพ, 2535) การบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้าจะทรงกระทำในท่ามกลางสงฆ์ มีการไต่สวน สอบสวน ความผิดแล้วจึงจะบัญญัติโทษ ตามตัวอย่างเป็นการผ่านนุชยธรรมดาซึ่งเป็นบุคคลอื่น แต่หากภิกษุฆ่าบิดามารดาพระอรหันต์ นอกจากจะต้องอาบัติปาราชิกขาดความเป็นภิกษุแล้ว เช่น พระเจ้าอชาตศัตรูฆ่าพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชบิดา สำหรับในสังคมก็ได้รับการติเตียน ได้รับการรังเกียจจากสังคม

ผู้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องรับโทษตามความผิดที่กระทำ ในพระพุทธศาสนา มีข้อยกเว้นเรียกว่าอนาบัติ (คือ การไม่ต้องอาบัติ) สำหรับภิกษุผู้กระทำผิด เช่น ตัวอย่างภิกษุผ่านนุชย หรือใช้ให้บุคคลอื่น มีภิกษุ 6 ประเภท ได้รับยกเว้นไม่ต้องรับโทษตามสิกขาบทนี้ (ตติยปาราชิก) คือ 1) ภิกษุไม่รู้แต่ทำให้มนุษย์ตายโดยไม่เจตนา (อจินตกะ) 2) ภิกษุไม่รู้มีความประสงค์จะฆ่ามนุษย์ตาย (อจินตกะ) 3) ภิกษุที่เป็นบ้า (เสียสติ) 4) ภิกษุที่จิตฟุ้งซ่าน (เป็นบ้าไปชั่วขณะ) 5) ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนานกล้า (ไม่รู้สีกตัว) 6) ภิกษุเป็นต้นบัญญัติ (อาทิกัมมิกภิกษุ)

การบัญญัติสิกขาบทก็เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการประพฤตินอกรีตนอกรอยอันจะก่อให้เกิดความเสียหาย และควบคุมความประพฤติของสาวกให้มีความเรียบร้อยน่าเลื่อมใสศรัทธา บทบัญญัติในทางพระวินัยของพระพุทธศาสนาเรียกว่า สิกขาบทเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตและวิธีดำเนินกิจการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ สิกขาบทเหล่านี้แบ่งออกเป็นสองส่วน คือ อาทิพรหมจริยาสิกขาและอภิสมาริกสิกขา อาทิพรหมจริยาสิกขา หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายบทธบัญญัติหรือข้อปฏิบัติอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นพุทธอาณาเพื่อป้องกันความประพฤติเสียหายและวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดโดยปรับอาบัติหนักบ้าง เบาบ้าง พระสงฆ์สวดทุกกึ่งเดือน เรียกว่า พระปาติโมกข์

อภิสมาริกสิกขา หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับมรรยาทและความ เป็นอยู่ที่พึงงามสำหรับชกนาความประพฤติ ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ให้ดีงาม มีคุณค่า น่าเลื่อมใสศรัทธา ยิ่งขึ้นไป สิกขาเป็นบทบัญญัติสำหรับภิกษุมี 227 สิกขาบท บทบัญญัติสำหรับภิกษุณีมี 311 สิกขาบท สิกขาบทเหล่านี้มาในพระปาติโมกข์ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สวดในที่ประชุมสงฆ์ทุกกึ่งเดือน บทบัญญัติสำหรับภิกษุ 227 สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์แบ่งเป็นกลุ่มได้ดังนี้ปาราชิก 4 สังฆาติเสส 13 อนียต 2 นิสสัคคียปาจิตติย 30 ปาจิตติย 92 ปาฏิยะ 4 เสขียะ 75 อภิกขณสมณะ 7

สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์นั้นปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดไว้ครบทุกอาบัติ คือระบุดาบัติโดยตรง 4 กอง ได้แก่ปาราชิก สังฆาติเสส ปาจิตติยทั้งที่เป็นนิสสัคคียปาจิตติยและสุทธิกปาจิตติยและปาฏิเทสนียะ มีอาบัติที่ไม่ได้ระบุดาบัติโดยตรงอีก 3 กอง ได้แก่ ฤทธัจจย ทุกกฎทุกภาสิตสิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์เหล่านี้ยกเว้นเสขียะจัดเป็นอาทิพรหมจริยาสิกขา ส่วนเสขียะและสิกขาบทจำนวนมากที่มานอก

พระปาติโมกข์ล้วนเป็นอภิสมจาริกาสึกษา ไม่ว่าจะเป็นอาทิพรหมยริยกาสิกษาหรืออภิสมจาริกาสึกษาที่ตาม ล้วนแล้วแต่เป็นข้อที่พระภิกษุ ภิกษุณีจะต้องประพฤติปฏิบัติตาม ไม่ว่าจะมาในพระปาติโมกข์หรือนอกพระ ปาติโมกข์ก็ตามล้วนเป็นธรรมเนียมที่จะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดข้อวัตรปฏิบัติที่ดีงาม สึกษาบทของ พระภิกษุสงฆ์เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ศีล หรือ ปาติโมกขสังวรศีล จึงจัดเป็นจาริตศีล

จาริตศีล คือ ระเบียบปฏิบัติตามแบบอย่างทีพระพุทเจ้าทรงประพฤติปฏิบัติมา ข้อปฏิบัติที พระภิกษุพึงประพฤติปฏิบัติทีเกิดด้วยศรัทธาและความเพียร

“ศีล”ตามความหมาย ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย พระสารีบุตรได้ให้ความหมายไว้ว่า ศีล คือ เจตนา เป็นศีล เจตสิกเป็นศีล ความสรวมเป็นศีล ความไม่ก้าวล่วงเป็นศีล การปฏิบัติของภิกษุทีมีความสา รวมในโอวาทปาฏิโมกข์ ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ พระสารีบุตรก็ได้อ่าวว่า “อธิศีล สึกษา” เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีลสรวมกาย วาจา ใจ ดีแล้ว

ปรากฏการณ์การทำสังฆเภทและปัญหาสังฆเภทต่อพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล (กรณีพระเทวทัต/ กรณีวินัยธรรกับธรรมธ)

สมัยพุทธกาลเหตุการณ์การทำสังฆเภท กรณีพระเทวทัต พระพุทเจ้าไม่ทรงอนุญาตวัตถุ 5 ประการนี้ พระเทวทัตจึงขอเข้าเฝ้าอีก เพื่อทูลขอวัตถุ 5 ประการว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ทรง สรรเสริญคุณแห่งความมกน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลาคความก้าจัด อาการทีน่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย ดังนั้น วัตถุ 5 ประการนี้ เป็นไปเพื่อความมกน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลาคความก้าจัด อาการทีน่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร ดังนี้

1. ภิกษุทั้งหลายควรอยู่ป่าตลอดชีวิตภิกษุใดอาศัยบ้านอยู่ โทษพึงถูกต้องภิกษุนั้น
2. ภิกษุทั้งหลายควรเที่ยวบิณฑบาตตลอดชีวิตภิกษุใดยินดีการนิมนต์ โทษพึงถูกต้องภิกษุนั้น 3. ภิกษุทั้งหลายควรถือผ้าบังสุกุลตลอดชีวิตภิกษุใดยินดีผ้าคหบดี โทษพึงต้องภิกษุนั้น
4. ภิกษุทั้งหลายควรอยู่โคนไม้ตลอดชีวิต ภิกษุใดอาศัยที่มุงบัง โทษพึงถูกต้องภิกษุนั้น
5. ภิกษุทั้งหลายไม่ควรฉนปลาและเนื้อตลอดชีวิต ภิกษุใดฉนปลาและเนื้อ โทษพึงถูกต้องภิกษุนั้น

พระสมณโคดมไม่ทรงอนุญาตวัตถุ 5 ประการ

จะเห็นได้ว่ามีผู้ที่เห็นด้วยกับเรื่องนี้ เช่น พระโกกาลิกะ พระกัณโฏระติสสกะ พระขันทเทวีบุตร พระสมุททัต ได้อ่าวกับภิกษุว่าท่านทั้งหลายอย่าได้พูดอย่างนั้นพระเทวทัตพูดถูกธรรม พูดถูกวินัย ก็ให้ ท้าวว่าพระเทวทัตเป็นผู้มกน้อย สันโดษ มีความละอาย มีความรังเกียจ ผู้ใคร่ต่อสึกษา ภิกษุทั้งหลายจึงได้ ประพฤติตาม ได้มีการพูดสนับสนุนพระเทวทัต และในที่สุดก็เป็นการทำลายสงฆ์ เพราะเหตุนี้จึงทำให้คณะ สงฆ์แตกเป็นสองฝ่าย คือฝ่ายทีเห็นด้วย และไม่เห็นด้วยกับพระเทวทัต เป็นครั้งแรกในพระพุทธศาสนาทีมี การทำสังฆเภท และเป็นผลต่อเนื่องทำให้เกิดการแตกแยกนิกายมาจนถึงปัจจุบัน

สมัยพุทธกาลกรณีพระวินัยธรร และพระธรรมธ การเกิดสังฆเภทครั้งนี้มาจากพระสงฆ์วัดโมเชิตา ราม นครโกสัมพี โดยภิกษุทั้งสองฝ่ายคือ พระวินัยธรร กับ พระธรรมธ หรือเรียกว่าพระธรรมกถิก ซึ่งทั้งสอง ฝ่ายต่างก็มีลูกศิษย์มากด้วยกันทั้งคู่ สาเหตุเกิดจากน้ำชำระในเว็จกุฎี หรือน้ำใช้ในกุฎีของพระธรรมกถิก พระธรรมกถิกนำน้ำไปชำระแล้วเหลือทิ้งไว้ซึ่งมีบัญญัติให้ใช้น้ำและไม่ให้เหลือน้ำทิ้งไว้ในภาชนะ ฝ่ายพระ วินัยธรรเข้าไปทีหลัง ไปพบน้ำทีเหลือนั้น จึงพูดว่าท่านเหลือน้ำทิ้งไว้ในภาชนะการทำอย่างนั้นต้องอาบัติทุก กฏ พระธรรมกถิกก็ตอบว่าท่านไม่รู้ว่าการทำอย่างนั้นเป็นอาบัติเพราะเหตุทีกระทำนั้น แต่ว่าเมื่อเป็นอาบัติ ท่านก็จะแสดงอาบัติคิน พระวินัยธรรก็บอกว่าเมื่อไม่จงใจก็ไมเป็นไร แล้วก็แยกจากกัน

ฝ่ายพระวินัยธรเมื่อกลับมาแล้วก็มาแจ้งแก่บรรดาลูกศิษย์ของตนว่า พระธรรมกถึกต้องอาบัติแล้วไม่รู้ว่าเป็นอาบัติ และฝ่ายลูกศิษย์ก็นำความนั้นไปบอกแก่ลูกศิษย์ของฝ่ายพระธรรมกถึกว่า อุปัชฌาย์ของท่านต้องอาบัติแล้วไม่รู้ว่าเป็นอาบัติ เมื่อลูกศิษย์พระธรรมกถึกได้ฟังดังนั้นก็นำเหตุนั้นกลับไปเล่าให้พระธรรมกถึกฟัง พระธรรมกถึกก็บอกว่า พระวินัยธربولบอกแก่ตนแล้วว่าไม่เป็นอาบัติเพราะไม่ได้ตั้งใจ แต่เหตุไรพระวินัยธรจึงกลับมาพูดว่าตนเองเป็นอาบัติ เท่ากับพระวินัยธรมุสาวาท พวกลูกศิษย์พระวินัยธรได้ฟังดังนั้นก็นำเหตุนั้นไปเล่าสู่พระวินัยธรฟัง ทั้งสองฝ่ายก็เกิดการทู่เถียงกันจนแตกกันเป็นสองฝ่าย

ฝ่ายพระวินัยธรได้โอกาสจึงลง อุกเขปนียกรรม ลงโทษแก่พระธรรมกถึกในเหตุเพราะไม่เห็นเป็นอาบัติ เพื่อจะเอาชนะพระธรรมกถึก แต่ก็ทำไม่สำเร็จตามความมุ่งหมาย ฝ่ายพวกลูกศิษย์ของพระธรรมกถึกกลับเห็นว่าอาจารย์ของตนถูกลงอุกเขปนียกรรมโดยไม่ได้รับความเป็นธรรม ส่วนฝ่ายพระวินัยธรมิยัณว่า พวกตนได้ทำกรรมนั้นไปโดยความชอบธรรม จึงเกิดการทะเลาะทู่เถียงกันวิวาทาธิกรณ์ซ้อนขึ้นมาอีกด้วย ข้อที่ว่า "นี่เป็นวินัย นี่ไม่ใช่วินัย"

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทราบเหตุแล้วได้เสด็จไปยังสำนักของพระวินัยธร ทรงชี้โทษของการทำ อุกเขปนียกรรมง่าย ๆ แก่ภิกษุเหล่านั้นและตรัสแนะให้พิจารณาดูก่อนว่า ภิกษุที่ถูกลงอุกเขปนียกรรมนั้นเป็นเช่นไร ถ้าเห็นว่าเป็นพหูสูต มีคนเคารพมาก นับถือมาก มีบริวารมาก ถูกลงอุกเขปนียกรรมแล้ว สงฆ์จักแตกแยกกันหรือร้าวรานกัน ในกรณีเช่นนี้ไม่ควรลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุนั้น โดยมุ่งเอาความสามัคคีแห่งสงฆ์เป็นที่ตั้ง แต่เนื่องด้วยคณะสงฆ์ทั้งสองฝ่ายยังไม่ละทิฐิของตนเองลงไม่มีใครยอมรับว่าตัวเองเป็นผู้ผิด จากนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้เสด็จไปยังสำนักของพระธรรมกถึกและภิกษุผู้เป็นลูกศิษย์ ซึ่งถูกพระวินัยธรรลงอุกเขปนียกรรม ทรงชี้โทษของความเป็นคนดื้อ ไม่ยอมรับผิด พร้อมกับตรัสแนะว่า พระวินัยธรมิยัณเป็นผู้เช่นไร ถ้าเห็นว่าเป็นพหูสูต ทรงธรรม ทรงวินัย ก็คงไม่มีอคติต่อพวกท่านเป็นแน่ พระพุทธองค์จึงเสด็จเข้าป่า เพื่อให้คณะสงฆ์ทั้งสองฝ่ายได้ตระหนักรู้คิด ให้คืนสติ และยุติการทะเลาะวิวาทกัน

วิเคราะห์เหตุการณ์การทำสังฆเภททั้งในอดีตและปัจจุบัน

กรณีพระเทวทัต

ในสมัยพุทธกาลวิเคราะห์เหตุการณ์การทำสังฆเภท กรณีพระเทวทัต ภายหลัง พระเทวทัตปรารถนาจะเลี้ยวชีพด้วยโกหัตถ์ญกรรม คือ การหลอกลวงสืบไป เพื่อจะแสดงว่าตนเป็นผู้เคร่งครัด ได้เข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดา ทูลขอวัตถุ 5 ประการ เพื่อให้พระบรมศาสดาบัญญัติให้ภิกษุทั้งหลายปฏิบัติโดยเคร่งครัด คือ

1. ให้อยู่ในเสนาสนะป่าเป็นวัตร
2. ให้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร
3. ให้ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร
4. ให้อยู่โคนไม้เป็นวัตร
5. ให้งดฉันมังสาหารเป็นวัตร

ในวัตถุทั้ง 5 ภิกษุรูปใด จะปฏิบัติข้อใด ให้ถือข้อนั้นโดยเคร่งครัด คือให้สมათานเป็นวัตร ปฏิบัติโดยส่วนเดียว พระบรมศาสดาไม่ทรงอนุญาต ตรัสว่า "ไม่ควร ควรให้ปฏิบัติได้ตามแต่ศรัทธา" ด้วยทรงเห็นว่า ยากแก่การปฏิบัติ เป็นการกินพอดิไม่เป็นทางสายกลางสำหรับบุคคลทั่วไป

เพราะเหตุนี้พระเทวทัต จึงโกรธแค้น ไม่สมประสงค์ กล่าวยกโทษพระบรมศาสดาประกาศว่า คำสอนของตนประเสริฐกว่า ทำให้ภิกษุที่บวชใหม่มีปัญญาน้อยหลงเชื่อ ยอมตนเข้าเป็นสาวก ครั้น พระ

เทวทัตได้ภิกษุยอมเข้าเป็นบริษัทของตน เลยเกิดการทำสังฆเภท การกระทำของพระเทวทัตในครั้งนั้นทำให้พระสงฆ์มีแนวคิดที่จะดิเตือน กล่าวโทษว่าร้ายต่อกันจนทำให้แตกออกเป็นสองฝ่าย และเป็นเหตุให้มีการทะเลาะกันของภิกษุจนทำให้เกิดการสังคายนา และแยกเป็นนิกายเถรวาท และนิกายมหายาน ในเวลาต่อมา

กรณีพระวินัยธรกับพระธรรมกถึก

ในสมัยพุทธกาล กรณีการวิวาทระหว่างพระวินัยธรและพระธรรมกถึก คณะสงฆ์แตกแยกกันจนเกิดสังฆเภทเพราะสาเหตุเกิดจากน้ำชำระในเว็จกุฎี แม้ว่าพระองค์จะทรงไกลเกลี่ยอย่างนั้นแล้ว ก็ไม่อาจทำให้ทั้งสองฝ่ายเข้าใจปรองดองกันได้ จึงทรงเปื้อนหนายและได้เสด็จไปประทับอยู่ยัง ป่ารักชิตวัน เขตบ้านปารีเลยกะ ทรงประทับอยู่สำราญพระอิริยาบถแล้วก็เสด็จออกจากที่นั่น ไปประทับ ณ กรุงสาวัตถี แต่เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จไปจากเมืองโกสัมพีแล้ว ชาวเมืองโกสัมพีได้พร้อมกันลงโทษพวกภิกษุที่ทะเลาะกันจนเป็นเหตุให้พระพุทเจ้าเสด็จหนีไป ทำให้เสื่อมจากประโยชน์ของพวกตน ไม่ทำการอุปถัมภ์บำรุงด้วยข้าวปลาอาหารทำให้พวกภิกษุนั้นอดอยาก

จะเห็นได้ว่าเมื่อภิกษุเหล่านั้นถูกลงโทษจากชาวเมืองก็ทนไม่ไหว พอกลับได้สติขึ้นมา ถึงฤดูกาลออกจากการจำพรรษาที่พากันไปสู่กรุงสาวัตถีอันวอนพระอานนท์ ให้พาไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมด้วยคณะพระภิกษุได้มากราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคให้เสด็จกลับพระเชตวันมหาวิหารและทูลขอมาพระผู้มีพระภาคเจ้าและระงับอธิกรณ์นั้น พระธรรมกถึกและพระวินัยธร พร้อมด้วยเหล่าศิษย์ก็ยินยอมขอมาต่อกันไม่มีความเห็นแตกแยกกันเพราะได้รับโทษของความแตกแยกกันเป็นบทเรียนแล้ว

กรณีการแยกเป็นมหายาน

หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ 100 ปี ได้มีการทำสังคายนาขึ้นอีกครั้งโดยคณะสงฆ์ที่เรียกตัวเองว่านิกายมหายาน และทำให้เกิดนิกายมหายานขึ้นอย่างเป็นทางการ บางคัมภีร์กล่าวว่าสาเหตุมาจากการทำสังคายนาครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 มูลเหตุของการเกิดพระพุทธานิกายมหายาน (พระมหาภิกษุวัชรเชมทสสี, 2559, น. 56) แต่ก็ยังเป็นประเด็นปัญหาถกเถียงกันอยู่จนถึงปัจจุบัน ประเด็นหลักใหญ่ที่ทำให้พระพุทธานิกายมหายานกับเถรวาทยังมีข้อขัดแย้งกันอยู่นั้นมี 4 ประเด็น คือ เรื่องพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ ศูนย์ตา และนิพพาน

สาเหตุที่แท้จริงของการแตกแยกเป็นนิกายต่าง ๆ นั้น ไม่ใช่เรื่องของวัตถุ 10 ประการเป็นสาเหตุหลัก แต่เป็นเรื่องของความไม่ยอมลดทอนฐานะของแต่ละฝ่าย เพราะต่างฝ่ายต่างก็ไม่ยอมรับนับถือกันและกันในความเห็นที่ขัดแย้ง เพราะวัตถุ 10 ประการนั้นไม่ใช่อาบัติชั่วหยาบ ไม่ใช่อาบัติหนัก ไม่ใช่อาบัติปานกลาง เป็นอาบัติที่มีโทษน้อย อาบัติหนักเช่น ปาราชิก อาบัติกลางเช่น สังฆาติเสส ฝ่ายภิกษุวัชรเชมทสสีก็ยังยอมรับนับถืออยู่ ยังปฏิบัติตามอยู่ (พระมหาภิกษุวัชรเชมทสสี, 2559, น. 56)

กรณีการขัดแย้งระหว่างวัดป่าแดงกับวัดสวนดอก

ในสมัยพระญาณรังสี (มหาญาณรังสี) เป็นเจ้าอาวาสวัดสวนดอกลำดับที่ 6 เดิมจำพรรษาอยู่ที่วัดพัวงัวป่าแดง ซึ่งบางแห่งเรียก หัววัดป่าแดง ของสงฆ์ฝ่ายลังกาวงศ์ใหม่ ซึ่งพญาดิลกโรจราชสร้างเป็นวัดขนาดใหญ่ใน พ.ศ. 1985 เมื่อนั้นได้เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างพระสงฆ์ฝ่ายวัดสวนดอก (ฝ่ายลังกาวงศ์เดิม) กับพระสงฆ์ฝ่ายวัดป่าแดง (ฝ่ายลังกาวงศ์ใหม่) ในเรื่องสิกขาบท วัตรปฏิบัติ บางประการ และการออกเสียงสวด แต่ที่จริงความขัดแย้งนี้ เริ่มก่อเค้าความรุนแรงมาตั้งแต่สมัยที่พระพุทธคัมภีร์ เจ้าอาวาสลำดับที่ 5 แล้ว ซึ่งปรากฏในข้อความที่สงฆ์ฝ่ายวัดสวนดอก อธิบายการเข้ามาของสงฆ์ฝ่ายวัดป่าแดง คือ พระมหาธรรมคัมภีร์ที่นำพระพุทธานุภาพจากกรุงศรีอยุธยาเข้ามาสู่เชียงใหม่ ซึ่งเข้ามาพร้อมภิกษุอีก 4 รูป รวมเป็น 5 รูป ได้แก่ พระธรรมคัมภีร์ เมธีกร ญาณมงคล พรหมกุ่มกาม และมหาสวามีเถรนั้น ว่าเข้ามาเพื่อทำลาย

ศาสนาของพระสุนทรเถร ดังว่า “...เขาเจ้าทั้งหลายจักใคร่ทำลายศาสนาอันมหาสมณะเจ้ามาบวชกุลบุตรทั้งหลาย อันจักใคร่ให้ถือลัทธิเป็นดังเขานั้นแล...” (พระพุทฺธพุกาม และพระพุทฺธญาณ, 2557, 245) ส่วนพระสงฆ์ฝ่ายวัดป่าแดงได้ตำหนิพระสงฆ์ฝ่ายวัดสวนดอกว่า มีความประพฤติไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณะ ดังเช่น รับประทานสละสมเงิน ข้าวเปลือก ข้าวสาร หรือเมื่อออกบิณฑบาต พระสงฆ์ฝ่ายวัดสวนดอกห่มคลุมหรือห่มดองไม่ห่มเฉียง และเอาชายจีวรคลุมบาตรไว้ เมื่อจะรับบาตรก็เปิดจีวรออกก่อนเปิดบาตร และถือไม้เท้า ดังว่า “...เขาถือลัทธิว่ากินอันใด บัตรับเอาเบี้ยเอาเงินค่าข้าวเปลือกข้าวสาร บัตรัสกัณ (1) ถัดนั้นคลุมผ้าเอาตุ้มตีนผ้าชีพ (จีวร) ขึ้นหุ้มตีนบาตร (2) บัถือเอาไม้เท้าเขาว่าดี (3) เขาเจ้าเอาลัทธิแต่โดยยอมนั้นแล...” (พระพุทฺธพุกาม และพระพุทฺธญาณ, 2557, น. 245) “อันชาวเจ้าตนใหม่ก็บ่ยอมว่าอยู่เก่ากว่า เขาว่าสู้อย่าให้ชาวเจ้าตนเก่านี่เลย เขานั้นถือเอาเบี้ยเอาเงินเอาค่าซื้อ มีข้าวมีขอมมีไรมีนาว่าฉะนี้แล” (พระพุทฺธพุกาม และพระพุทฺธญาณ 2557, น. 246) “ชาวเจ้าลังกาใหม่เห็นถือไม้เท้าอันชาวออกไปบิณฑบาต ชาวเจ้าลังกาใหม่ก็ติเตียนว่าเป็นดังหมูผู้ถือคำ (คลา คือ กะลา) นั้น” (พระพุทฺธพุกาม และพระพุทฺธญาณ, 2557, น. 246) ต่อมาจึงมีการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมของพระสงฆ์ทั้งสองฝ่าย โดยพญาสามฝั่งแกน โปรดให้ลงแพขนานโต้เถียงกันต่อหน้าพระที่นั่ง ทรงตัดสินให้ฝ่ายพระสงฆ์ฝ่ายวัดสวนดอกชนะ ทว่าผลการตัดสินกลับไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน ทำให้พากันละทิ้งพระสงฆ์ฝ่ายวัดสวนดอก ไปขึ้นกับพระสงฆ์ฝ่ายวัดป่าแดงเป็นจำนวนมาก เมื่อเสนาอำมาตย์ได้เรียกร้องให้พญาสามฝั่งแกน รับผิดชอบต่อฝ่ายวัดสวนดอกมาแจกจ่ายแก่พลเมือง พญาสามฝั่งแกนไม่เห็นด้วย ให้เหตุผลว่า “สุ่ทั้งหลายยังอาจหุงข้าวแก่ชาวเจ้าอันอยู่ในเมืองกุฉิน ทุกตนได้และหรือ” (พระพุทฺธพุกาม และพระพุทฺธญาณ 2557, น. 246) เรื่องจึงสงบไปภายหลังพระสงฆ์ทั้งสองฝ่าย ได้เปิดเวทีถกเถียงกันในที่สาธารณะอีกครั้ง ผลปรากฏเป็นเช่นเดิมว่า พระสงฆ์ฝ่ายวัดสวนดอกเป็นฝ่ายชนะ ครั้งนี้พระสงฆ์ฝ่ายวัดสวนดอกจึงอาศัยคำว่า ชนะ เข้าทำลายพระสงฆ์ฝ่ายวัดป่าแดง นำไปสู่เหตุการณ์การขับพระธรรมคัมภีร์ พระสงฆ์ผู้นำฝ่ายวัดป่าแดง ออกไปจากเชียงใหม่ “...เออ ขาท่านหมื่นนี้ จักไปลังกา แลเขานี้บ่ดี จึงขับให้หนีจากเมืองกุฉิน พระยาก็ให้ขับหนีดังนั้น...” (พระพุทฺธพุกาม และพระพุทฺธญาณ, 2557, น. 245) พระสงฆ์ฝ่ายวัดป่าแดงจึงเดินทางไปประกาศศาสนายังเมืองรอบนอก ได้แก่ เมืองเชียงแสน เชียงราย พะเยา ลำปาง ลำพูน และเชียงตุง เป็นต้น หลังจากเหตุการณ์นี้เป็นต้นไป ความขัดแย้งทางพระพุทธศาสนาในเมืองเชียงใหม่จึงคลาญลงไป

สมัยพระพุทธรักขิต (พุทธรักขิตมหาสวามี) สันรัชกาลพญาสามฝั่งแกน ลำนาวจึงเข้าสู่รัชกาลพญาติโลกราช พระองค์ทรงอุปถัมภ์พระสงฆ์ลังกาวงศ์ใหม่ ให้ความเคารพนับถือพระสงฆ์ 3 รูป ได้แก่ (1) พระเมมมังกร(2) พระมหาสาริบุตร และ (3) พุทธรักขิต ทั้ง 3 รูป เป็นพระสงฆ์มีชื่อเสียงในเมืองลำพูนขณะนั้น สมัยพระเมมมังกร เป็นพระสงฆ์ที่เข้ามาเผยแผ่ลังกาวงศ์ใหม่ร่วมสมัยกับพระธรรมคัมภีร์ เมื่อพระธรรมคัมภีร์ถูกพญาสามฝั่งแกนขับออกจากเชียงใหม่ ก็ไปอยู่ลำปาง ภายหลังได้ลาสิกขาไปแต่งงานกับ ลูกสาวหมื่นสามล้าน เจ้าเมืองลำปาง พญาติโลกราชทรงได้รับการสนับสนุนทางการเมืองจากพระสงฆ์ฝ่ายลังกาวงศ์ใหม่ (ประเสริฐ ณ นคร, 2548, น. 38) ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างหนึ่งเกี่ยวกับการใช้อำนาจการปกครองของพญาติโลกราชว่า พระองค์ครั้งนี้อาจรักเก่าตามวัดต่าง ๆ ออก แล้วให้จารใหม่ พระองค์เชื่อว่า ข้อความในจารึกที่แสดงถึงการอุทิศข้าวของเงินทองผู้คนไว้กับวัดลังกาวงศ์เดิมไม่ได้บุญด้วยเหตุนี้ ในเชียงใหม่ ลำพูนจึงพบจารึกตั้งแต่สมัยพญาติโลกราชลงมา ยกเว้นเพียงจารึกวัดพระยืนของพระสุนทรเถร อาจเพราะมีคนนับถือท่านมาก หรืออาจเพราะเป็นวัดที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง และร้างลงไปก่อนรัชกาลพญาติโลกราชก็เป็นได้ ส่วนเมืองเชียงรายและพะเยาคงเป็นอิสระจากเมืองเชียงใหม่พอสมควร เพราะว่าเจ้าเมืองเชียงใหม่ความเคารพ พระเมมมังกรเป็นอย่างมาก พระองค์เลยให้ความสำคัญกับนิกายลังกาวงศ์ใหม่มากกว่านิกายลังกาวงศ์เดิม เลยทำให้

เกิดความขัดแย้งกันต่อเนื่อง จนถึงขัดทำคณะสงฆ์แตกกันอีกครั้งในล้านนา จนทำให้เกิดการทำสังคายนาในเวลาต่อมา (พระพุทฺธพุกาม และพระพุทฺธญาณ, 2557, น. 348)

กรณีการตั้งนิกายธรรมยุต

ธรรมยุติกนิกาย เป็นคณะสงฆ์ที่พระวชิรญาณเถระทรงตั้งขึ้นเพื่อฟื้นฟูศาสนาพุทธ และแก้ไขวัตรปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย เมื่อสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงผนวชอยู่นั้น ได้ทรงศึกษาพระไตรปิฎกอย่างแตกฉานทำให้มีพระวิจารณ์ญาณเกี่ยวกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนา และความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรได้อย่างดีเยี่ยม เป็นเหตุให้มีพระราชดำรินั้นที่จะฟื้นฟูการสั่งสอนพระพุทธศาสนา และการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยตามที่ได้ทรงศึกษา และทรงพิจารณาสอบสวนจนเป็นที่แน่แก่พระราชหฤทัยว่าถูกต้องเป็นจริงอย่างไร แล้วพระองค์ได้ทรงนำประพฤติปฏิบัติขึ้นก่อน หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ทรงเริ่มแก้ไขที่พระองค์เองเป็นอันดับแรก ต่อมาเมื่อมีบุคคลอื่นเห็นชอบและนิยมตาม จึงได้มีผู้ประพฤติปฏิบัติตามอย่างพระองค์ขึ้น และมีจำนวนมากขึ้นเป็นลำดับ จนเกิดเป็นพระสงฆ์หมู่หนึ่ง หรือนิกายหนึ่ง ที่ได้ชื่อในภายหลังว่า ธรรมยุติกนิกาย หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า “ธรรมยุต” ความหมายว่า ผู้ประกอบด้วยธรรม ชอบด้วยธรรม ยุติตามธรรม ก็เพราะว่าพระสงฆ์นี้เกิดขึ้นด้วยมุ่งแสวงหาว่า ข้อใดเป็นธรรม เป็นวินัย เป็นสัตตสุต แล้วปฏิบัติข้อนั้น เว้นข้อที่ไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย ไม่เป็นสัตตสุต แม้จะเป็นอาจิน ปฏิบัติ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ขึ้น เป็นครั้งแรกในประเทศไทย

ธรรมยุติกนิกาย ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปฏิรูปและฟื้นฟูด้านวัตรปฏิบัติของสงฆ์ ให้มีความถูกต้องและเข้มงวดตามพุทธบัญญัติ ให้พระภิกษุสงฆ์มีวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัดถูกต้องตามพระวินัยปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง ศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างเข้าใจยิ่งขึ้น เป็นการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในส่วนที่บกพร่องให้สมบูรณ์ทั้งพระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎก เป็นความพยายามของพระวชิรญาณเถระเพื่อช่วยปฏิรูปการคณะสงฆ์และเผยแผ่ประเทศไทย การก่อตั้งธรรมยุติกนิกาย เป็นสาเหตุทำให้พระสงฆ์เถรวาทอื่นซึ่งเป็นพระสงฆ์ส่วนใหญ่ที่ไม่ใช่คณะธรรมยุต ได้มีการประชุมและมีมติให้เรียกพระสงฆ์ส่วนใหญ่ที่ไม่ใช่คณะธรรมยุต ว่า “มหานิกาย” เลยทำให้มีการตีเดือนพระสงฆ์นิกายเดิมอยู่ไม่น้อยในเรื่องของข้อปฏิบัติ วิธีการดำรงชีพของพระสงฆ์ ก็ได้ต่างอะไรนักกับการแตกแยกนิกายจากเถรวาทสู่ญานิกายมหายาน แต่ก็ถือว่าทำให้พระสงฆ์แตกออกเป็นสองฝ่ายด้วยกัน

แนวทางการป้องกันไม่ให้สังฆเภทเกิดขึ้นในอนาคต

ถ้าจะกล่าวถึงแนวทางการป้องกันไม่ให้สังฆเภทเกิดขึ้นในอนาคต การทำสังฆเภท มีเหตุเกิดจากที่มีพระสงฆ์มหาเถระผู้ใหญ่มีความคิดเห็นในข้อวัตรปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป เลยทำให้มีการหาพหุพจน์เพื่อคิดที่จะทำสังคายนา หรือปรับปรุงข้อวินัยดั้งเดิม เพื่อให้ดียิ่งขึ้น แต่การที่หาเหตุจะมีทั้งพระสงฆ์ที่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยเลยทำให้คณะสงฆ์แตกแยกกันได้ แนวทางแก้ไขปัญหานี้ ในสมัยพุทธกาลมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้ตัดสินเรื่องวินัยบัญญัติ แต่ในสมัยนี้ และอนาคต มีสมเด็จพระสังฆราชและ คณะสงฆ์มหาเถรสมาคมเป็นผู้ดูแลพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ในส่วนของข้อวัตรปฏิบัติควรปรึกษากันก่อน จะนำมาปรับใช้เพื่อให้คณะสงฆ์ทั้งฝ่ายมหานิกาย และฝ่ายธรรมยุตได้รับรู้ก่อน ตกลงกันให้ได้ แล้วค่อยนำมาปรับใช้ ถ้าสิกขาบทใดควรปรับแก้ ก็ปรับแก้ตามความเหมาะสมเพื่อไม่ให้เกิดความเห็นที่ไม่ตรงกัน เพราะส่วนใหญ่ทั้งสองนิกายในประเทศไทยมีพระมหาเถระผู้ใหญ่ที่ทำหน้าที่ในการปกครองอยู่แล้ว

สมัยของรัชกาลที่ 4 พระวชิรญาณภิกขุไม่ได้ทรงประกาศแยกการทำสังฆกรรมจากคณะสงฆ์วัดมหาธาตุเหมือนกับเหตุการณ์ในสมัยพุทธกาลที่พระเทวทัตประกาศแยกสังฆกรรมจากคณะสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าเป็นประธานและทรงปกครองอยู่ซึ่งการประกาศดังกล่าวนี้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินว่ามีเจตนาในการทำสังฆเภทหรือไม่ และเมื่อพิจารณาต่อไปอีกว่าในระยะแรกของการสถาปนาธรรมยุติกนิกาย พระสงฆ์ทั้งธรรมยุติกนิกายและมหานิกายยังสามารถร่วมสังฆกรรมกันได้ ขนบธรรมเนียมที่เคร่งครัดจนไม่อาจร่วมสังฆกรรมกับพระสงฆ์มหานิกายของพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายนั้น เพิ่งจะปรากฏเมื่อวชิรญาณภิกขุ ผู้สถาปนาธรรมยุติกนิกายเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 อย่างไรก็ตามพระองค์ได้ทรงมีพระบรมราโชบายว่า พระสงฆ์ทั้งสองนิกายมีความสามัคคีกันดี จึงสรุปได้ว่าการสถาปนาธรรมยุติกนิกายของ วชิรญาณภิกขุนั้น ไม่ได้เป็นการทำสังฆเภทหรือทำให้สงฆ์แตกแยกกันจึงไม่เป็นอนันตริยกรรมอีกด้วย

การทำสังฆเภท ก็เพราะความคิดเห็นไม่ตรงกัน เพราะพระมหาเถระเป็นผู้นำผู้ได้ปกครองแยกออกจากกันเลยทำให้มีการทำสังฆเภทเกิดขึ้น ถ้าพระมหาเถระผู้ใหญ่อึดถือข้อพระวินัยบัญญัติเดิมเป็นหลัก และไม่กล่าวติเตือนเปรียบเทียบกับข้อวัตรปฏิบัติของทั้งสองนิกายมากจนเกินไป เชื่อว่าคณะสงฆ์ในประเทศไทยยากที่จะทำสังฆเภทให้พระสงฆ์แตกแยกกันในอนาคต

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป การทำสังฆเภท เป็นการยุยง การชวนชวายให้สงฆ์แตกความสามัคคีกัน ไม่ปรองดองกันจนถึงกับแยกกันทำอุโบสถสังฆกรรม เริ่มจากพระมหาเถระผู้ใหญ่เป็นหลัก จะเห็นได้ว่าทุกยุคสมัยที่มีการทะเลาะกันจนเป็นการทำสังฆเภทจะเกิดจากพระผู้ใหญ่ มหาเถระผู้มีอายุพรรษะเยอะ เป็นหลัก แม้จะมีการห้ามปรามตักเตือนจนสงฆ์ประชุมกันให้เลิกการกระทำอย่างนั้น ก็ยังไม่สามารถห้ามกันปฏิบัติได้ ยังฝืนทำเช่นนั้น เช่นนี้อีก จัดเป็นสังฆเภท สังฆเภท จัดเป็นอนันตริยกรรมคือกรรมที่มีโทษหนักที่สุดเท่ากับโทษฆ่าบิดามารดา มีผลถึงห้ามสวรรค์ห้ามนิพพานทีเดียว ผู้ที่ทำลายสงฆ์ท่านมุ่งเอาเฉพาะภิกษุเท่านั้น คำว่าทำลายสงฆ์ หมายถึงการทำให้สงฆ์แตกแยกกันเป็น 2 ฝ่าย หรือมากกว่านั้น โดยที่สงฆ์ เหล่านั้นไม่ยอมทำอุโบสถกรรม ปวารณากรรม หรือสังฆกรรมอย่างอื่น ๆ ร่วมกัน เพราะเกิดความแตกแยก ความรังเกียจอาฆาตจองเวรกัน การทำสังฆเภท ก็เพราะความคิดเห็นไม่ตรงกัน เพราะพระมหาเถระเป็นผู้นำผู้ได้ปกครองแยกออกจากกันเลยทำให้มีการทำสังฆเภทเกิดขึ้น ถ้าพระมหาเถระผู้ใหญ่อึดถือข้อพระวินัยบัญญัติเดิมเป็นหลัก และไม่กล่าวติเตือนเปรียบเทียบกับข้อวัตรปฏิบัติของทั้งสองนิกายมากจนเกินไป

ข้อเสนอแนะ ถ้าคณะสงฆ์มีความสามัคคีเป็นหลัก มีความรักในพระพุทธศาสนาไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง ก็จะทำให้พระพุทธศาสนาห่างไกลจากการทำสังฆเภทแน่นอน และจะทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงเข้มแข็ง และอยู่ไปอีกล้านปีโดยเฉพาะ พระมหาเถระผู้ใหญ่ ถ้าไม่นำพาศิษย์ให้แตกแยกในข้อธรรมวินัยแล้วนั้น ก็จะไม่ทำให้มีการทำสังฆเภทแน่นอน

แหล่งอ้างอิง

ประเสริฐ ณ นคร. (2548). ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับบรรณกรรมพระพุทธศาสนาในลำนนา. ใน *วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในลำนนา* (น.38). สุริวงศ์.
พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *คำวัด* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ช่อระกา.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 9). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*. เอส.อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์.
- พระพุทธพุกาม และพระพุทธญาณ. (2557). *มูลศาสนา*. ศรีปัญญา.
- พระมหาภักขวัชร เขมทสสี. (2559). *วัตถุ 10 ประการ: กำเนิดมหายาน*. วารสารนันทมืองแหงพุทธศาสตรปริทรรศน์, 3(2), 56-70.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักอบรมครูวัดสามพระยา. (2494). *ปาฐกถาพิเศษเรื่องกลไกการปกครองคณะสงฆ์และเรื่องสังฆเภท*. พระนครโรงพิมพ์การพิมพ์พาณิชย์.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2535). *พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน*. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.